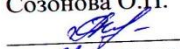

Муниципальное общеобразовательное учреждение
«Исменецкая средняя общеобразовательная школа»

СОГЛАСОВАНО:
Зам. Директора по УВР
Созонова О.П.

от «31» августа 2019 г.

УТВЕРЖДЕНО:
Приказ №
от « » августа 2019 года

Директор школы
В.И. Созонов

Адаптированная программа
по родному (марийскому) языку и литературе
для обучающихся с ограниченными
возможностями здоровья
с легкой умственной отсталостью
(интеллектуальными нарушениями)

8 класс

Количество часов: марийский язык – 34 часа
марийская литература – 34 часа

Умылтарен возымаш

Марий йылме дене VIII класслан ямдылыме Паша программе йылме дене пуышаш образований стандарт негызеш ышталтын. Программын тўн шонымашыже – йочалан пуышаш шинчымаш кўкшытым палемдаш, туныктышын пашажым мыняр-гынат куштылемдаш. Паша программе тыгай ужаш-влак гыч шога: 12. «Марий йылме» предметым тунемме тўн содержаний. 13. Тунемме ий мучаште йоча мом палышаш да ыштен моштышаш. 14. Туныктымашын цельже. 15. Тунемме предметын школ планыште верже. 16. Тунемшаш материалым шагат шот дене шеледымаш. 17. Тергыме, йылме лывыртыме да мўнгысў паша-влакын ойыртемьшт. 18. Туныктымо годым энертышаш тўн книга. 19. Урок шот дене тематический планирований. 20. Туныктымо годым кучылтшаш материал. 21. Шинчымашым тест почеш тергымаш. 22. Шинчымашым тергаш кучылтшаш диктант-влак. Туныктымашын цельже VIII-ше классыште марий йылмым школышто туныктымашын тўн цельже семын изирак класс-влаклан ончыктымо шонымаш-влак кодт. Тиде: – йочан культуроведческий компетенцийжым вияндаш, вес семын каласаш гын, шочмо йылмым йўраташ туныкташ, тудын поян да сўрал улмыжым шижаш полшаш; йылмым пўтынь культурын ик ужашыж семын шижаш туныкташ, тудым калыкын морально-этический нормыжо-влакым йоча чоныш сайын шындарен кертше вий семын ончыкташ; – шкет айдеме кугу кўкшытыш шуын огеш керт, тудо ен дене мутланен, весе-влак дене келшен илышаш. Тидланже ойым чонен моштымаш кўлеш, кучылтмо шомак-влакымат эскерыман. Тыгеже, йылме закон-влакым сайын палыман, фразеологический савыртыш-влакым шотлан конден каласыман, тўрлў мутерлашкат ончалман. Тыгай паша дене йочан йылме да лингвистический компетенцийже виянеш. Тидыжым уроклаште веле ышташ лиеш; – йолташ-влак ончылно шонымашым радамлен ойлаш, енлан чын улмым ўшандарен каласаш туныкташ, кўлеш годым ойым вес йогыныш кусараш але вес енын мутышкыжо пураш коммуникативный компетенцийым вияндымаш полша. Тунемме предметын школ планыште верже Марий йылмым тунемаш идалык мучко школын базисный план почеш 68 шагатым ойырыман. Тидыже арнялан 2 шагат дене логалеш.

«Марий йылме» предметым тунемме тўн содержаний Тунемшаш материалым шагат шот дене шеледымаш:

ОВЗан йочалан паша программе индивидуально чоҥалтеш, садлан идалыкыште марий йылме дене 34 шагат, а арняште 1 шагат ойыралтеш. Шочмо йылме – 2 шагат. ончыч тунеммым ушештарымаш – 1 шагат. Синтаксис да пунктуаций. Муткылдыш – 5 шагат. Ойлончын чоҥалтмыже- кок составан тыглай ойлончо – 5 шагат. Ик составан тыглай ойлончо-влак – 3 шагат. Тичмаш огыл ойлончо – 1 шагат. Икгай членан ойлончо – 4 шагат. Ойлончын ойыралт шогышо членже-влак – 3 шагат. Савырныммут – 1 шагат. Пуртымо мут да пуртымо ойлончо – 1 шагат. Йўкмутан ойлончо – 1 шагат. Мут-ойлончо – 1 шагат. Ий мучко тунеммым ушештарымаш – 1 шагат. Диктант – 3 шагат.

Тергыме, йылме лывыртыме да мўнгысў паша-влакын ойыртемьшт. Диктантлан ойырымо шагатым тыге шелаш келшен толеш: тунемме материал умылымым да чын возен моштымо навыкым тергаш 3 шагатым ойыраш. Палемдыман: тыгодым чын возымо навыкым пенгыдемдаш да вияндаш уроклаште эртарыме мутер диктант-влак полшышаш улыт. Изложений ден сочиненийлан 8-ше классыште кок шагат дене ойырыман. Тыгеже, тунемше идалык мучко кок изложенийым да кок сочиненийым возышаш. Тышечын ик изложений ден ик сочиненийжым тергыме паша семын эртарыман. Тергыме да йылме лывыртыме пашалан Программе почеш 12 шагат

ойыралтшаш. Туныктышо иктаж амаллан кера вашталтышым ыштен гын, шке шонымашыжым умылтарен кертшаш. Монгысо пашан ойыртемже семын литератур-хрестоматий ден урок деч ордыжышто лудшаш «Илыш муро» книгам кучылттым шотлыман. Тидыже литератур ден йылме урок-влакым лишемдышаш шонымаш дене ышталтын. Йоча-влакым шымлымаш паша деке утларак шўмандаш кўлмө нерген шонымаш дене посна паша дене кажне урокышто тыгай сынан упражненийым темлымым шотлыман. Нуным ойыртемалтшырак йочалан эреак темлен шогыман. Йылме лывыртыме пашалан посна ойырымо ужашымат ФГОСын йодмыжо семын келыштарыман. Урокын шагал улмыжым шотлыде, йоча йылмым вяндымашым ончыл верышке шындыман. Мутер диктант але кўчык изложений шотышто икмыняр шомакым каласыман. Нуно урок тўнгалтыште 3 – 4 минут жапым налшаш улыт. Вес семынже, нуным йочам урокыш вончыктарыме жап семын ончыман.

Туныктымо годым энертшаш тўн книга: Кузнецов В.В., Кузнецова Н.В. Марий йылме: 8-ше класслан учебник. – Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2010.

-программе «Марий йылме дене тўн школан примерный программе. V – IX класс», Йошкар-Ола, 2013 ий.

Кызытсе илышыште шочмо йылмын верже I. Калыкын илышыштыже шочмо йылмын, тўвыран верже. Йоча вянгмаште шочмо йылмын верже. II. Айдемын кушмаштыже, илышумылымаш вянгмаштыже шочмо йылмын вашталтен кертдыме вий улмыжым палымаш.

V – VII класслаште тунеммым ушештарымаш

Самостоятельный да служебный ойлымаш ужаш-влак.

Глагол. Причастий ден деепричастийын глаголын посна формыжо улмышт. Причастий ден пале мут кокласе икгайлык да ойыртем. Деепричастий ден наречийын икгайлыкышт да ойыртемашт. Причастный да деепричастный савыртыш-влак. II. Самостоятельный да служебный ойлымаш ужаш-влакым ойырен моштымаш; причастий ден деепричастийым лончылымаш.

Марий литератур йылме I. Литератур йылме нерген умылымаш. Марий литератур йылмын шочмо да вянг толмо корныжо. Литератур йылмын стильже-влак: кутырымо да сылнымутан йылме, публицистике, научный, официально-деловой стиль-влак. II. Ойлымо да возымо годым литератур йылмын нормыжовлакым шуктымаш.

Синтаксис да пунктуаций.

Муткылдыш. I. Синтаксис да пунктуаций – йылме наукин ужашлаже. Муткылдыш да ойлончо нерген палымым ушештарымаш. Муткылдыш да ойлончо кергысе кыл да ойыртем. Муткылдышыште мут-влакын кылдалтме йенышт: управлений, примыканий. Нунын кокласе кыл да ойыртем. Муткылдышым синтаксически лончылымаш. II. Муткылдыш да предложенийым ойырен моштымаш.

Тыглай ойлончо (простой предложений)

I. Ойлончо да тудын чоңалтмыже. Предложенийын грамматический рўдыжө. Подлежащий ден сказуемыйын кылдалтме ойыртемашт. Ойлончышто мут радам. Логический пералтыш (ударений). Ойсем (интонаций). Ойлончын тўрлө лиймыже. II. Предложенийыште

шомак-влакым шке верышкышт шынден моштымаш. Логический пералтышым шынден, тыглай ойлончо-влакым (простой предложений-влакым) чын ойсем дене лудмаш. Кок составан тыглай ойлончо (простой предложений)

Предложенийын тўн (главный) членже-влак

I. Подлежащий да тудын каласалтмыже. Сказуемый да тудын каласалтмыже. Простой глагольный сказуемый. Составной глагольный сказуемый. Лўман йыжынан (лўман составной) сказуемый. Подлежащий ден сказуемый коклаш тирем шындымаш.

II. Полшышо глагол уке годым ойлончым чын лудын моштымаш. Подлежащий ден сказуемыйым каласыме йеным синоним дене алмаштыл моштымаш.

Ойлончын ешарыме членже-влак (предложенийын второстепенный членже-влак)

Ойлончын ешарыме членже-влак. Вияш да косвенный дополнений-влак. Рашемдык (определений). Ешартыклўм (приложений).

Приложениян ойлончышто чарналтыш палым (препинаний знакым) шынден моштымаш. Умландарыше член-влакын тўрлў лиймышт: верым, жапым, кузе лиймым, условийым, амал ден цельым, мера ден степеньым ончыктышо. Кок составан тыглай ойлончым (простой предложенийым) синтаксически лончылымаш. II. Тўрлў второстепенный член-влакым кучылтын, простой предложенийым кужемден моштымаш. Ешарыме член-влакым синтаксический синоним дене каласен моштымаш.

Ик составан простой предложений-влак

I. Ик составан простой ойлончо нерген умылымаш. Сказуемаян ик составан простой предложений-влак (определенноличный, неопределенно-личный, безличный). Подлежащаян ик составан тыглай ойлончо (назывной). Ик составан тыглай ойлончым синтаксически лончылымаш. Ик составан да кок составан предложений-влакын синтаксический синоним лийын кертмышт. II. Ик составан тыглай ойлончым пален моштымаш. Ик составан простой предложений-влакым синтаксический синоним семын кучылт моштымаш.

Тичмаш огыл ойлончо (неполный предложений)

I. Тичмаш огыл ойлончо нерген умылымаш. Тудым полный (тичмаш) предложений дене та%а старымаш. Диалогышто да кыдежан (сложный) ойлончышто тичмаш огыл предложений-влакым кучылтмаш. II. Ойлымо да возымо годым тичмаш огыл предложений-влакым кучылт моштымаш.

Икгай членан ойлончо (предложений)

I. Икгай членан ойлончо нерген умылымаш. Икгай членан предложенийлаште ушем мут-влакым (ушышо, ваштарешлыше, ойырышо) кучылтмаш. Икгай член-влакым запятой дене ойырымаш. Икгай членан ойлончышто иктешлыше мут. Тидын годым кокточкым да тирем шындымаш.

II. Икгай членан ойлончышто мужырлышо (сочинительный) ушем мут-влакым, иктешлыше мут-влакым кучылт моштымаш. Препинаний знакым шынден моштымаш.

Ойлончын ойыралт шогышо членже-влак

I. Предложенийыште ойыралт шогышо член-влак нерген умылымаш. Ойыралтше рашемдык (определений), ешартыклўм (приложений) да умландарыше член. Ойыралтше членан ойлончышто чарналтыш пале-влак (препинаний знак-влак). Лудмо годым ойыралтше членым ойсем (интонаций) дене палемдымаш Ойыралт шогышо членан предложенийым синтаксически лончылен

моштымаш. II. Ойыралтше членым икгай член-влак деч ойырен моштымаш. Ойыралтше членан предложенийым синтаксический синоним дене алмаштымаш.

Савырныммут (обращений)

I. Обращений (ончыч тунеммым ушештарымаш). Распространенный да распространенный огыл савырныммут-влак. Обращения ойлончышто чарналтыш пале-влак (препинаний знак-влак). II. Обращения предложенийым келшыше ойсем дене лудын да чын возен моштымаш.

Пуртымо мут да пуртымо ойлончо

I. Пуртымо мут да пуртымо ойлончо нерген умылымаш. Нунын пелен чарналтыш палым шындымаш. II. Пуртымо мут да пуртымо ойлончым текстште кучылт моштымаш.

Йўк мут да онартыш мутан ойлончо (междометиян предложений)

I. Междометий дене каласыме ик мутан предложений. Ойлончышто междометийын рольжо. Йўк мутан да онартыш мутан ойлончышто чарналтыш пале-влак (препинаний знак-влак). Междометий да знаменательный шомак-влак кокласе ойырте. II. Междометиян ойлончышто препинаний знакым шынден моштымаш. Мут-предложений I. Мут-предложений нерген умылымаш. Да, уке мут дене каласыме ойлончо-влак. Нунын почеш знакым шындымаш. II. Сылнымутан текстым келшыше ойсем дене лудын моштымаш. Мут-предложений-влакым возен моштымаш.

Ий мучко тунеммым ушештарымаш

Тунемше ий мучаште ыштен моштышаш: марий литератур йылмын виян толмо корныжым да стильже-влакым палышаш; кок составан, ик составан, тичмаш огыл, икгай членан, ойыралтше членан, обращения, ик мут дене каласалтше ойлончовлакым чонен да сылнын лудын моштышаш; муткылдышым, кок составан да ик составан чыла тыглай ойлончо-влакым синтаксически лончылен моштышаш; ойлончылаште чыла тунемме правиллан келшыше препинаний знакым шынден моштышаш, сылнын лудшаш; 5– 8-ше класслаште тунемме орфограмман мут-влакым правиллан келшен толшын возен моштышаш; текстын йылмыжлан, стильжылан келыштарен, синтаксический синоним дене пайдаланен моштышаш; чыла пашаштат литератур йылмын нормыжым эскерышаш.

Тематический план

№	Урокын темыже	Шаг ат	Урокын типше	Пуышаш шинчымаш	Тергымаш, шке семын ыштыме паша	Йоча мом ыштышаш	Эртарышаш кече
1.	Шочмо йылме	1	Шочмо йылме нерген		Шочмо йылме нерген умылымашыштым ойлен		

			мутланымаш	мошташ		
5-7 класслаште тунеммым ушештарымаш						
2.	Мутын составше да мут ышталтмаш.	1	Ушештарен пенгыдемдымаш	Тушка паша	Мутер диктант Заданий-влакым шуктымаш	Состав дене мутым лончылен мошташ, ик мут гыч вес мутым ыштен мошташ
3.	Ойлымаш ужаш-влакым ушештарымаш.	1	Ушештарен пенгыдемдымаш	Тушка паша, заданий-влакым шуктымаш	Мутер диктант, карточко-влак дене паша	Мутым морфологически лончылен мошташ
Марий йылмын диалектше-влак. Литератур йылме						
4.	Марий йылмын диалектше. Литератур йылме.	1	У темым тунеммаш	Беседе	Опрос	Диалект, говор, наречийым умылтарен мошташ
Синтаксис да пунктуаций. Муткылдыш						
5.	Муткылдыш да ойлончо (ушештарымаш)	1	У темым тунеммаш	Индивидуальный да тушка паша	Заданий-влакым шуктымаш	Муткылдыш ден ойлончын ойыртемаштым ужын мошташ
6.	Муткылдышын чоналтмыже да грамматический ынже.	1	У темым тунеммаш	Словарно-орфографический паша	Мут сочетанийым ойырен лукмаш	Муткылдышын значенийжым умылтарен мошташ
7.	Муткылдышыште мут-влакын кылдалтмышт.	1	У темым тунеммаш	Тушка паша, заданий-влакым шуктымаш	Ойырен лукмо диктант	Мут-влакын кылдалтме йоныштым палаш
8.	Муткылдыш ден ойлончо кокласе кыл да ойырте	1	У темым тунеммаш	Словарно-орфографический паша	Тест	Муткылдыш нерген тунеммым иктешлен мошташ
9.	Муткылдыш нерген тунеммым иктешлымаш.	1	Ушештарен иктешлымаш	Тушка паша, заданий-	Заданий-влакым	Муткылдышым лончылен мошташ

	Муткылдышым лончылымо радам			влакым шуктымаш	шуктымаш		
10.	Контрольный диктант.	1	Контрольный диктант			Тушка паша	
Ойлончо							
161	Ойлончын чоналтмыже.	1	У темым тунеммаш	Заданий-влакым шуктымаш	Йодышлан вашмут	Ойлончын турло лиймыжым умылтарен мошташ	
12.	Ойлончышто мут радам. Логический пералтыш.	1	У темым тунеммаш	Тушка паша	Мутер диктант	Ойлончышто мут-влакым чын кылден мошташ, логич.пералтышым йук дене ойырен мошташ	
Кок составан тыглай ойлончо. Ойлончын тун членже-влак							
13.	Ойлончын тун членже-влак. Подлежащий да тудын каласалтмыже	1	Комбинированный урок	Тушка паша	Тест	Подлежащийын мо ден каласалтмыжым рашемдаш, ойлончыште муын мошташ	
14.	Сказуемый да тудын каласалтмыже. Тыглай глагольный сказуемый.	1	У темым тунеммаш	Индивидуальный да тушка паша	Фронтальный опрос	Сказуемыйым муын мошташ, формыжым каласен мошташ	
15.	Йыжынан глагольный сказуемый. Луман йыжынан сказуемый.	1	У темым тунеммаш	Тушка паша	Ойырен лукмо диктант	Пред-те составной гл.сказуемыйым муын мошташ, каласалтмыже.	
16.	Подлежащий ден сказуемый	1	У темым тунеммаш	Индивидуальный да тушка паша	Тест	Ойлончышто подлежащий муын мошташ	
Ойлончын ешартыш членже-влак							
17.	Ешартык.Рашемдык. Приложений. Умландарыше член.	1	Ушештарен у темым тунеммаш урок	Индивидуальный да тушка паша	Заданий-влакым шуктымаш	Ойлончышто ешартыкым, рашемдыкым, приложенийым да умландарыше член-влакым муын мошташ, каласалтмым палаш	
Ик составан ойлончо							
18.	Ик йыжынан тыглай ойлончо нерген умылымаш. Сказуемыян ик йыжынан ойлончо.	1	У темым тунеммаш	Индивидуальный да тушка паша	Заданий-влакым шуктымаш	Ик йыжынан ойлончым кок йыжынан ойлончо деч ойырен да кучылт мошташ Раш палыме ойлончо -влакым чонен	

	Раш палыме сказуемыян ойлончо.					мошташ	
19.	Раш палыдыме сказуемыян ойлончо. Безличный ойлончо.	1	У темым тунеммаш	Индивидуальный да тушка паша	Йодышлан вашмут	Раш палыме да раш палыдыме ойлончо -влакым ойырен мошташ. Безличный ойлончым кучылт мошташ	
20.	Назывной ойлончо. Ик йыжыган ойлончо -влак нерген тунеммым иктешлымаш	1	У темым тунеммаш	Индивидуальный, групповой да тушка паша	Ойырен лукмо диктант	Назывной ойлончым моло ойлончо деч ойырен мошташ 1 сост. да 2 сост. ойлончо -влакым ойырен мошташ.	
Тичмаш огыл ойлончо							
21	Тичмаш огыл ойлончо	1	У темым тунеммаш	Тушка паша	Грамматический диктант	Тичмаш огыл ойлончо -влакым чонен мошташ	
22.	Контрольный диктант.	1	Контрольный паша	Тушка паша	Контрольный диктант		
Икгай членан предложений							
23.	Икгай член-влак нерген умылымаш Сочинительный ушем мут дене кылдалтше икгай член-влак	1	У темым тунеммаш	Беседе, тушка паша	Диктант	Икгай чл.-влакым запятой дене ойырен мошташ Икгай чл. ойлончышто турло ушеммутым кучылт мошташ	
24.	Икгай член-влак пеленсе пунктуаций.	1	У темым тунеммаш	Индивидуальный да тушка паша	Графический диктант	Икгай членан ойлончышто знакым чын шынден мошташ	
25.	Икгай членан ойлончышто иктешлыше мут. Иктешлыше мут пеленсе пунктуаций.	1	Ушештарен у темым тунеммаш	Индивидуальный да тушка паша	Ойырен лукмо диктант	Препинаний знак-влакым шынден мошташ	
Ойыралтше член							
26.	Ойыралтше член нерген умылымаш. Ойыралтше рашемдык.	1	У темым тунеммаш	Беседе, тушка паша	Опрос	Ойыралтше член-влакым икгай член-влак деч ойырен мошташ	
27.	Ойыралтше приложений	1	У темым	Тушка паша	Тест	Приложенийым ойырен мошташ	

	Ойыралтше умыландарыше член.		тунеммаш			Ойыралтше умландарыше членым кучылт мошташ	
28.	Ойыралтше рашемдыше членан предложений	1	У темым тунеммаш	Тушка паша	Грамматическ ий диктант	Чыла турло ойыралтше член-влакым муын,	
Савырныммут. Пуртымо мутан ойлончо							
30.	Савырныммут.	1	У темым тунеммаш	Тушка паша	Ойырен лукмо диктант	Савырныммут, пуртымо мут годым знакым шынден мошташ,	
31.	Пуртымо мут да пуртымо ойлончо пеленсе пунктуаций	1	У темым тунеммаш	Индивидуал ьный да тушка паша	Йодышлан вашмут	Пуртымо мутым да пуртымо ойлончым муын мошташ	
Йукмутан ойлончо							
32.	Да, уке мутан да йукмутан ойлончо-влак.	1	У темым тунеммаш	Тушка паша	Грамматическ ий диктант	Савырныммутан, йук мутан, пуртымо мутан ойлончо-влакым чын возен мошташ	
33	Чыла тунеммым ушештарымаш	1	Ушештарен иктешлымаш урок	Индивидуал ьный, групповой да тушка паша	Опрос, тест	Чыла тунеммым ушештарен, умылтарен мошташ	
34.	Иктешлыше контрольный диктант	1	Контрольный паша	Тушка паша	Заданий- влакым шуктымаш	Чыла тунеммым ушештарен, возымаште ончыктен мошташ	

**8- ше класслан марий литератур
дене паша программе
Умылгарен возымаш**

«Марий литератур. Тун: школан примерный программыште» палемдыме: «Марий литератур» предмет дене примерный программе кугыжаныш образовательный стандартын федеральный компонентше да моло нормативно-правовой документ-влак негы-зеш возалтыш. Тудо стандартын содержанияжым рашемда, литератур предметын ойыртежым да содержанияжым, тунемше-шамычын ийготыштым да шинчымаш кукшытышгтым шотыш налыш, шочмо сынымутым тунемме виктышым ончыкта». Тиде программым илышыш пурташ темлыме паша полшышаш.

Илыш дене тор кайыше, чыла шотыштат виянше самырык тукумым куштымаште литератур предметым школ курсышто ни-могай вес урокат алмаштен ок керт. Лач тиде уроклаште гына ту-ныктышо йочан чонжо дене, тудын моторлык нерген умылымашыж дене, шочмо калыкын моло калык коклаште верже, тудын историй да культуржо нерген сылнымут полшымо дене пашам ышта. А тиде сылнымутшо йочалан изинек палыме шочмо йылмыш дене кылдал-тыш.

Литератур предметым тунеммаш тун школьного тыгай шоны-маш-влакым (цельым) шукташ виктаралтын:

- чоншижмашыж дене виянше, шке калыкшым йоратыше, вок-
тенысе калык-влакым пагалыше, кугу России элнам йоратыше да
жаплыше айдемым кушташ;

- уш-акыш дене виявгше, ум кычалше, ончык эреак каяш тыршыше самырык тукумым ямдылаш;

- сылнымутын произведенийыш ончык ужшб кумылжым умы-лышо, тудын чонилтмышым лончылен моштышо, илыш дене чак кылдалтмышым шижше тунемшым кушташ;

- сылнымутан текстым сылнын, умылаш лийшын лудаш ту-ныкташ;

- мутмастарын возымо текстшым лончылаш, герой-влакын койыш-шоктышыштлан акым пуаш туныкташ, тыгак шке семын сылнымутан текстым возаш туныкташ;

- возышаш материалым радамын чумыраш, иктешлаш, куле-шаным ойыраш, турлб источник дене паша ышташ туныкташ;

- сылнымутан произведений гыч сай могыржым ойыраш, чын герой-влакыш койышыштым аклаш да нуныш гай лияш тыршаш ку-мылым лукташ.

Литератур предмет дене палемдыме шонымашлашке шуаш школыш тун задачиже-влакым шуктыман:

- туныктымо программе ФГОС-ын йодмышлан кельштаралтшаш;

- тун-алтыш класслаште тунемме материал деч курылтыш лийшаш огыл;

- чыла йоча ик семынак ситышыш шинчымашым налын керт-
шаш - тазалык дене йбндымылыканат, ешлан кора ойыртегалтшейоча-влакат;

- ача-аван, школын, туныктышын, школысо моло пашаенг-
влакышат кулеш наре да келшен толшо йодмашыштг лийшаш; тыго-
дым кажне йочан поена ойыртежым, воспитаний могырым уто-
сительжым палыман, кулеш корным ончыктен да пашам чын викта-
рен моштыман;

- урок да урок деч ордыжысо пашам ваш кылдыман да ик корнодене виктарыман;
- туныктышо тбнеж ден моло учреждений-влак коклаште чаккыл лийшаш;
- моло йоча деч ойыртемалтше икшыше-шамычым ужын

моштыман - утларак ончык каен кертше да вараш кодыш кертше-

влакым шижман; нуныш дене кулешан пашам жапышттыже да кулешнаре ыштыман;

- турлө учашымаш, проект да шымлымаш пашалам шуктеншогыман;
- йоча-влакым, нунын ача-аваштым школ пашаш моштен ушыман;
- тунемше-шамычым школ да воктен кундемласе илыш төрсырым ужаш да тудым уэмдаш, төрлаш ушаш тыршыман;
- изинек ончыкылык пашам ойыраш, илышште кулешан

айдеме лияш ямдылыман;

- эреак йоча-влакын тазалыкышт верч тургыжланыман, тудым

пенгыдемдаш тыршыман.

Палемдыме задаче-шамычым шуктымаште шочмо йылмыш да сылнымутан литературынын рольышт моткоч кугу. Шукыж годым ыштышаш паша литератур геройын илышыжым лончылымо годымак ышталтеш. Тыгеже, лончылымо произведений-влак шке сылнылыкышт денат, йочам воспитатлен кертше вий шотыштат кугу кукшытан лийшаш улыт.

Литератур курс сылнымутан произведенийым тунемме годым тыгай пашалашке энерта:

- түрлө жанран текстам умылаш тыршен, шонкален лудмаш;
- сылнымутан текстам йўкым чын шынден лудмаш;
- текстым түрлө семын каласкалымаш - турыс, кучыкын, посна шонымашым ойырен луктыш, күлеш верым умылттарен, шкегыч ешарен;
- текст почеш түлө йодышлан вашмутым пуымаш;
- почеламутым але проза дене возымо текстым ушеш тунеммаш;
- посна геройын койышыжлан але пүтынть текстлан акым пуымаш;

- пүтынть текстлан але поена ужашлан планым але план-тезисым ышпымаш;
- произведений але поена герой нерген шонкалымашан сочиненийым возымаш;
- илышыште вашлиялтше але текстысе геройын койыш-шоктышысо пример почеш шкегыч текстым чонымаш;
- кулеш информацийым түрлө источниклаште кычал мумаш да нуным лончылен моштымаш;
- шкет але тўшкан проект пашам ыштымаш;

- ваш мутланащ, ен ойым колышгаш, умылаш тыршаш, күлеш годым ен ойыш пураш, шке шонымашым ўшандарен ойлаш да кулеш годым моштен учашаш туныктымаш.

Туныктымо предметын ойыртемеже

8-ше классыште тунемме предметын ойыртемеже семын «Марий литератур. Тун школлан примерный программыште» палемдыме:

8-ше классыште «мут - образ - искусство» умылымаш литератур персонажын образше нерген налме шинчымаш да түрлө жанран произведенийлаште образым чонымо йөн-влакым лончылымо негызеш виянлаш. Тунемше-шамыч фольклор да сылнымутан произведенийлаше персонаж-влакыш койыш-шоктышыштышт калыкле (национальный) сыным муаш, конфликтыште да сюжетыште нунын верыштым палемдаш тунемыт, тыгак персонаж-шамычын түрлөпозшыштыштым (идейно-нравственный, геройын да авторын, геройын да шкеныштыш) тангастарат».

Предмет дене ыштышаш паша

8-ше классыште тунемше-влак текст дене пашам ыштымышт годым утларакше сюжет вияным да герой-шамычыш койыш-шоктышыштым эскерат. Нуно, йоньлыш лийде, келшыпие да келшыдыме герой-влакым ойырат, действий кузе виян толмым ончыктен кертыт. Урокышто утларак туткышым геройын молан тыге але туге ыштымышлан ойырыман, умылтараш тыршыман.

Тиде классыште сылнымутан текстым лончылаш туныктыман. Изирак текст гыч але ужаш гыч туналын, кугурак текст-влакланат планым чоныман. Герой-влакым тушкалымым кулешан пашалан шотлыман. Тыгодым герой-шамычыш мо дене икгай улмыштым палемдыман.

Текстым йылме могырым лончылышаш шке вержым мушаш. Сылнештарыме йөн-влакым кычалмаш, ойыртемайтше ойыш палемден каласымаш йоча лексикым вияндаш полшат.

Утларак жапым текстысе ужаш-влакым йукум чын шынден лудмылан ойырыман. Наизусть ойлымо годымат тидыш нерген мондыман огыл.

Лудын лекме деч вара сылнымутан текст айдеме деч вашке окойырло. Тидым шотыш налыш, герой дене умбакыже мо лийыш кертме нерген мутланымаш йоча йылмым да фантазийым винила. Садлан тиде йбным моштен кучылтман.

Текст почеш каласкалымаш нерген посна палемдыман. Лудмо текст почеш түрыс шарнен каласкалыме деч посна (тиде пашам изирак класслаште тунемше-влаклан коден) утларак жапым кучыкемден, ойырен луктын, поена верым умылтарен, шкегыч ешарен каласкалымашлан ойырыман. Тыгодым йоча кулешыжым ойыркалаш, иктешлаш, шонаш тунемеш.

Шке семын лудаш да лончылаш темлыме произведений-шамычым кызытсе илышыш йодмыж семын эртараш тыршыман. Тыште турлб йбным кучылташ лиеш - туныктышо шке шоналтен ямдылышаш.

Тунемме пашан лектышыже

Личностный лектыш

- шочмо калыкын да тыгак России да тунямбал калык-влакын тувыраштым, илыш-йула ойыртемыштым, чон поянлыкыштым сайын палыпаш; шке калыкым да Шочмэлым йбратьшаш;

- тунеммашын кулешлыкшым сайын умылышаш, умбакыжат шке шинчымашым келгемден да шарен шогышаш; илышышгге шке вержым кычалшаш; могай пашам ыштен кертмыжым палышаш;

- туняужмашыж дене кажне калыкын, енгыш шкешотан ул-мыжым умылышаш, кызытсе шанче вияным да мер илыш кукшы-тым ужын да шижын моштышаш;

- кеч-могай енынат, калыкышат шкешотан улмыжым умылышаш, пагалышаш; тудын туняончалтышыжым, иылмыжым, йулажым жаплышаш; моло ен-влак дене мутланышаш, нунын ой-ыштым умылышаш;

- изирак да кугурак, иктанаш-влак коклаштат, вес калыпшн енже-шамыч коклаштат шкем кулеш семын кучышаш;
- школ да мер илышыште шке кулешлыкшым умылышаш да моло дене төр пашам ыштышаш;
- яндар чонан поро айдеме лийшаш; самырык ен шке ыштыме пашажлан вуйын шогышаш, ойлымо шомакшылан мутым кучышаш;
- кеч-могай паша годымат, тыглай илышыштат чыла денат мутланен моштышаш, ик ойыш шуаш тыршышаш;
- тўняште илышын эн шерге улмыжым умылышаш; йыр пўртўсым аралаш кўлмым палышаш;
- ешын, воктенысе лишыл ен-влакын эн кўлешан да шерге улмыштым умылышаш да нуным аралаш кўлмым палышаш;
- шочмо, пошкудо да тўнямбал калык-шамычын сылнымут тўняштым тунемме гоч моторлык, патырлык нерген умылышаш.

Метапредметный лектыш

- тунеммашын кўлешлыкшым шке умылышаш, ончылан у задачым шынден кертшаш;
- шонымашке шумо корным шке ужын моштышаш, кулеш годым шуко корно гыч иктым ойырышаш;
- шонымашке шуашлан ыштыме пашажым шке аклышаш, йонылышыжыш муын моштышаш; кулеш гын, шонымашке вашталтышым пуртен кертшаш;
- туналме пашан чын але чын огыш корно дене каяш тўналме жапшым шижшаш, чынжым ойырышаш да иктепшен моштышаш;
- пашаште тўрлө схеме, символ, модель ден пале-влакым шкалан йөршым ыштен моштышаш але улшыжым кучылт кертшаш;
- умылен лудын моштышаш; туныктышо да иктанаш-шамыч дене пашам ыптен кертшаш; шкетын але грушо дене ыштен кертшаш; учашымашке пурен але тушеч лектын моштышаш; шке шонымашым ушандарен ойлен кертшаш;
- йылме поянлыкым илышыш тўрлө йыжынлаштыже кулеш семыш кучылтшаш; ойлымо да возымо йылмым моштен кучылтшаш;
- кызытсе информационно-коммуникационный технологийым кучылт моштышаш.

Предметный лектыш

- сылнымутан произведенийлаште нўлталме тўн проблеме-влакым ужын да аклен моштышаш;
- литератур произведений да тудым возымо жап кокласе кылым умылышаш, сылнымутыпшто нўлталме курымашлык да тачысе кечын нравственный негызшым рашемдышаш;
- литератур текстам лончылен моштышаш: род ден жанр ойыртемем, темым, тўн шонымашым, возышын кумылжым шижшаш, герой-влакын койыш-шоктышышгтым рашемдышаш, ик але икмьшяр произведенийысе герой-влакым танастарен аклышаш;
- произведенийыш сюжет элементшым, чоналтмыжым, иылмыжым, сўрастарыме йўн-шамычым рашемдышаш, идейно-художественный содержанияжым почмаште нунын верыштым палемдышаш;
- сылнымутан произведенийым лончылымаште литературшанче терминологий дене пайдаланен моштышаш;
- литератур полшымо дене шочмо калыкнан илен толмо корныжым, ойыртемайтше койыш-шоктышыжым, кўргў чон моторлыкшым, тўвыражым, йылме вий-куатшым, поян вершўржым шижын да ужын моштышаш, тиде поянлыкым вес калыкын уш-акыл да шўм-чон поянлыкышт дене танастарен аклышаш;

- сылнымутан произведений деке шке кумылжым ончыктышаш, нунылан акым пуышаш;
- литератур произведений нерген шке шонымашым каласен моштышаш;
- авторын позицийжым умылышаш да тудын деке шке кумылжым ончыктышаш;
- түрлө жанран произведений-влакым колыштын да лудын умылышаш;
- шочмо йылмын мут поянлыкшым да, текстым кучылтын, произведенийын содержанияжым каласкален моштышаш, лудмо але колыштмо текст почеш йодышлан вашмутым пуышаш, монолог ден диалогым чонышаш;
- тунемме произведений-влакын тематикыптт да проблематикыштым лончышымаш дене кылдалтше изложений ден сочиненийым, классыште да монтыштө возымо творческий пашам ыштышаш;
- литератур произведений-шамычым эстетик могоырым аклышаш;
- сылнылыкым ужын да шижын моштышаш.

Тунемшаш материалым шагат шот дене шеледымаш

Марий литератур дене ОВЗан йочалан идалыкыште 34 шагат, а арняште 1 шагат тунемашлан пуалтеш.

Литератур произведенийым лудаш да тунемаш - 25 шагат. Шке семын лудаш да канашаш - 5 шагат. Йылме лывыртыме паша - 4 шагат.

Лудаш да тунемаш – 28

Шке семын лудаш да канашаш – 1

Йылме лывыртыме паша – 5

Ончылмут. Илышым искусство гоч ончыктымаш. Литератур – сылынмут искусство

С. Чавайн. Илыш да усталык корныжо

Лудаш да тунемаш: «**Шылше**» ойлымаш. «**Акпатыр**» драме.

Лит. теорий: образ-характер. Тун лит. направлений-влак: романтизм да реализм. Драме, опер, арий, либретто.

Шке семын лудаш да канашаш: Ш.Осып. «Марий кундем почмылан», «Вурс йук»

В. Сави. Илыш да усталык корныжо

Лудаш да тунемаш: «**Муро орланге**» («Т үня мура» ужаш).

Н. Игнатьев. Илыш да усталык корныжо

Лудаш да тунемаш: «**Комсомол ўдыр**» повесть(ужаш-влак)

Лит. теорий: прототип нерген умылымаш.

Дим. Орай. Илышда усталык корныжо

Лудаш да тунемаш: «**Чолга шўдыр**» повесть.

М. Шкетан. Илыш корныжо «Илыш ужеш» ойлымаш.

Лит. теорий: очерк, публицистике.

Осмин Йыван. Илыш да усталык корныжо т.

Лудаш да тунемаш: «**Марий Эл**» почеламут. «**Уна**» поэме.

Г.Алексеев. Писатель нерген ой

Лудаш да тунемаш: «**Пёрт**» ойлымаш. «**Шочмо мландын шокшыжо**» новелле.

Лит.теорий: описаний, повествований. Символ. Новелле.

А.Тимиркаев.Поэт нерген ой

Лудаш да тунемаш: «**Тукым кыл**» почеламут.

Лит.теорий:кок слоган стопа (ямб,хорей).Ударениян да ударенийдыме (мужской да женский) рифме-влак.

Ушеш тунемшаш произведений-влак

В.Излянова. «Мый тышан шочынам».

М.Казаков. «Онар».

Дим.Орай. «Чолга шудыр» (ава нерген ужаш).

Осмин Йыван. «Марий Эл».

В.Петухов. «Эре поро лийже».

А.Тимиркаев. «Тукым кыл».

Туныктымо годым энэргышаш тўнкнига

Марий литератур: 8-ше класслан учебник-хрестоматий / П.А.Апакаев ден А.Т.Тимиркаев ямдыленыт. - Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2014.

«Марий литератур программе 5-11 класс», Йошкар-Ола, 2005.

«Марий литератур 8 класс» (уч.- хрест.), В.В. Кузнецов, Н.В.Кузнецова., Йошкар-Ола, 2010

№	Урокын темыже	Шаг ат шот	Урокын типше	Ыштыша ш паша радам	Пуышаш шинчымаш	Эртарыме кече
1.	Сылнымутан литератур нерген умылымаш.	1	У темым тунеммаш	Сылнын лудмаш, каласкалы маш	Литературын кулешлыкшым умылымаш.	
Сергей Григорьевич Чавайн						

2.	С. Г. Чавайнын илышыже да творчествовыже.	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут	Чавайнын илыш корныжым, Пугачёв восстаний нерген палаш.	
3.	«Акпатыр» драмын идейно-тематический содержанияйже	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут	Тема ден идейым раш умылаш, образ-влакым танастарен мошташ	
4.	Драмыште моло образ-влак	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут,	Драмын геройжо-влаклан характеристикым пуэн мошташ, контраст	
5.	Драмын чоналтмыже, йылме ойыртемыже.	1	Иктешлымаш урок	Йодышлан вашмут, тест	Драмын сюжетшым умылен, схемым ыштен мошташ	
6.	Й.л.п. Дrame почеш сочиненийым возымаш	1	Йылме лывыртемы урок	Сочиненийым возымаш		
7.	«Пеледыш жап» почеламут. «У элын кушмым, куанен, мый мурем» почеламут	1	У темым тунеммаш Канашымаш	Сылнызусть каласкалашин	Наизусть сылнын лудаш тунемаш	
8.	С.Г.Чавайнын творчествовыж почеш иктешлымаш	1	Иктешлымаш урок	Викторина	Писательнын творчествовыжым сай палаш	
9.	Ш.с.л.у. С.Чавайн. «Шылше» ойлымаш	1	У темым тунеммаш Канашымаш	Йодышлан вашмут	Содержанийым сай палаш	
Шабдар Осып						

10.	Шабдар Осыпын илышыже да творчествоже «Марий кундемлан» почеламут	1	У темым тунеммаш Канашымаш	Йодышлан вашмут	Илыш корным сай палаш, поч-тын содержанияжым илыш чын дене кылден мошташ	
11.	«Вурс йук» почеламутын идейно-тематический содержанияже	1	У темым тунеммаш Канашымаш	Сылнын лудмаш конкурс	Поч-тым сылнын лудаш тунемаш	
12.	Й.л.п. Сочинений	1	Йылме лывыртиме паша	Марий пайрем нерген сочиненийым возымаш		
Н.Игнатъев						
13.	Н.Игнатъевын илыш корныжо да творчествоже. «Комсомол удыр» повестын идейно-тематический содержанияже	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут	Писательын илыш корныжым сай палаш, повестын темыж ден идейм чын умылаш	
14	«Комсомол удыр» повестын содержанияже дене паша.	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут	Повестын содерж-ым лончылен мошташ, огаптян да Анфисан образыштым йыжынлен мошташ	
15.	Произведенийште моло герой ден персонаж-влак.	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут	Герой ден персонаж-влакым тушкалан шеледен лончылен мошташ	
16.	Повестын	1	Иктешлымаш урок	Тест,	Айдемын пурымашыжым кызытсе жап дене танастарен	

	чоңалтмыже, сылнылык ойыртемеже. Иктешлымаш урок.			викторина	аклен мошташ	
17	Й.л.п.	1	Йылме лывыртыме паша	Сочиненийым возымаш		
М.Шкетан						
18	М.Шкетанын илыш корныжо да творчествомже. «Илыш үжеш» ойлымашын содержаниямже.	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут	Писательын илыш корныжым сай палаш, ойлымашын темыжым, идеяжым чын умылаш	
19	«Илыш үжеш» ойлымашын содержаниямже дене паша	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут	Тун герой-влакын пашаштым рашемден мошташ, содержаниям чын улылен каласкален мошташ	
20	Ойлымашын чоңалтмыже, сылнылыкше.	1	Иктешлымаш урок	Тест, викторина	Произведенийым лончылен мошташ	
21	Ш.с.л.у М.Шкетанын мыскара ойлымашыже-влак	1	Иктешлымаш урок	Викторина	Лудмо произв-ым лончылен, каласкален мошташ	
В.Сави						
22.	В.Сави нерген ой. «Муро орланге» ойлымашын	1	У темым тунеммаш, иктешлымаш	Йодышлан вашмут	Ойлымашын йылме ойыртемым ужын мошташ, турло сылнештарыме йон-влакым ужын мошташ	

	содержанийже,					
23.	Й.л.п. Фантастика сынан ойлымашым возымаш	1	Йылме лывыртыме паша	Сочиненийым возымаш	Турло сылнешт.йон-влакын кучылтын, текстым возаш тунемаш	
Димитрий Орай						
24.	Дим.Орайын илыш-корныжо да творчествыже.	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут	Писательын биографийжым палаш, повестьым путынек лудаш	
25.	«Чолга шўдыр» повестьын содержанийже дене паша	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут	Тун геройын образшым лончылен мошташ	
26.	Повестьыште моло образ-влак	1	У темым тунеммаш	Йодышлан вашмут	Сергейын шуаралт-мыштыже нунын рольышт,ава нерген лирич.отступл.наизусть тунемаш	
27.	«Чолга шўдыр» повестьын чоналтмыже, йылме ойыртемыже.Литератур герой нерген умылымаш.	1	Иктешлымаш урок	Тест, викторина	Повестьын сылны-лыкшым, чоналтмыжым, ойыртемыжым умылаш	
28.	Й.л.п. «Сергей Суворов – марий калыкын патыр эргыже» сочиненийым возымаш	1	Йылме лывыртыме паша	Сочиненийым возымаш		
29.	Ш.с.л.у.Д.Орай «Родина верч», «Онар калык»	1	Канашымаш урок	Йодышл		

				ан вашмут		
Осмин Йыван						
30.	Осмин Йываның ылыш корныжо да творчествыже. «Шочмо Эл» почеламут.	1	У темым тунеммаш	Йодышл ан вашмут	Почеламутын сылнылык ойыртежым ужын мошташ, наизусть тунемаш	
31.	«Уна» поэмын идейно-тематический содержанияже.	1	У темым тунеммаш	Йодышл ан вашмут	Сылнын лудаш тунемаш, ужашым наизусть тунемаш	
32.	Унайын образше Поэмын лирический сынан улмыжо, ойыртемалтше йылмыже	1	Иктешлымаш урок	Тест, викторина, наизусть	Унайын образше гоч удырамашын вашталт толмо ылышыжым ужын мошташ, поэмым лончылаш тунемаш	
33.	Й.л.п. Почеламут ден поэме гыч ужаш-влакым сылнын наизусть каласкалымаш	1	Йылме лывыртыме паша	Наизусть каласклымаш		
34.	Иктешлымаш урок	1	Иктешлымаш урок			